

Hallituksen 8.3.2018 esitys eduskunnalle laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa - OTE koskien henkilökohtaista budjetointia, sirkka rousu (<http://alueuudistus.fi/lakiesitys-3-2018>)

2.1.14 Henkilökohtainen budjetointi: Nykytilan kuvaus (s.43-44)

Henkilökohtaisella budjetoinnilla tarkoitetaan palvelujen järjestämisen tapaa, jossa palvelujen käyttäjä on keskiössä suunnittelemassa oman elämänsä kannalta tarpeellisia, mielekkäitä ja tarkoituksenmukaisia palveluja. Henkilökohtaisessa budjetoinnissa palvelujen käyttäjälle muodostetaan hänen avun ja tuen tarpeidensa sekä tuen ja palvelujen kustannusten pohjalta määritetty henkilökohtainen budjetti.

Henkilökohtainen budjetti on yksinkertaistettuna maksusitoumus tai rahasumma, jolla henkilön palvelut on mahdollista järjestää yksilöllisesti, palvelujen käyttäjän toiveiden, tarpeiden ja tavoitteiden mukaisesti. Määrittelemällä henkilökohtainen budjetti määrittellään taloudellinen resurssi, joka on käytettävissä tietyn henkilön palvelujen järjestämiseen. Käytettävissä olevan resurssin puitteissa voidaan suunnitella, miten resurssi olisi mielekästä käyttää, jotta palvelut vastaisivat henkilön tarpeita sekä toteuttaisivat hänen valinnanvapauttaan ja itsemääräämisoikeuttaan hänen oman näkemyksensä ja toiveidensa mukaisesti.

Eri maissa käytössä olevissa henkilökohtaisen budjetoinnin malleissa käyttäjä voi huolehtia budjetistaan eli palvelujen hankkimisesta ja budjetin hallinnoinnista itse, tai hän voi nimetä haluamansa henkilön tai muun toimijan huolehtimaan henkilökohtaisesta budjetistaan. Myös kunta tai muu palvelun järjestämisestä vastaava taho voi toimia henkilölle määritellyn henkilökohtaisen budjetin hallinnoijana. Eri hallinnointitapojen yhdistelmät ovat myös mahdollisia. Henkilökohtaista budjetointia toteutetaan muun muassa Alankomaissa, Belgiassa, Saksassa, Iso-Britanniassa, Yhdysvalloissa, Kanadassa ja Australiassa.

Suomessa henkilökohtaisesta budjetoinnista ei ole säädetty lainsäädännössä. Suomessa henkilökohtaista budjetointia on kokeiltu järjestöjen ja kuntien sekä kuntayhtymien (muun muassa Eksote) yhteisissä hankkeissa eräissä vammaispalveluissa, omaishoidon tuessa ja kotihoidossa. Vammaisjärjestöistä etenkin kehitysvamma-alan järjestöt ovat tuoneet mallia esiin muiden vammaisjärjestöjen ollessa pidättyväisempiä. Suomen hankkeissa ei ole kokeiltu rahan siirtämistä palvelujen käyttäjälle, koska tämä ei ole nykylainsäädännön pohjalta kunnille mahdollinen järjestämistapa eikä budjetin suhdetta verotukseen ole ratkaistu. Kuitenkin muutamille hengityslaitetilaille on heidän hoidostaan vastaava sairaanhoitopiiri myöntänyt käyttöön asiakastilille hallinnoitavaksi rahasumman, jolla henkilö on palkannut henkilökuntaa kuten avustajia. Vastaavasti jotkut kunnat ovat järjestäneet paljon palveluja tarvitsevien vammaisten henkilöiden tai vammaisten lasten perheiden palvelut ja tuet räätälöidyillä ratkaisulla. Perhe on esimerkiksi voinut itse palkata haluamansa hoitajat perheeseen.

Elementtejä, joilla pyritään samoihin tavoitteisiin kuin henkilökohtainen budjetointi, on nykyään mukana muun muassa sääntelyssä, joka koskee palvelu- ja asiakassuunnittelua, vammaispalvelulain mukaista henkilökohtaista apua sekä palveluasumista, omaishoitoa sekä Kelan vammaisetuksia. Lähtökohtaisesti jo nykyinen vammaispalveluja koskeva lainsäädäntö sisältää säännökset, joiden mukaan vammaisen henkilö voi saada tarvitsemansa avun ja palvelut yksilöllisesti ja asiakaslähtöisesti. Kansainvälisen kokemuksen mukaan henkilökohtaisen budjetoinnin järjestelmän luomisessa on olennaista se, miten ja millä reunaehdoilla järjestelmä rakennetaan. Keskeistä on myös huolehtia siitä, että asiakas saa riittävästi tukea budjetin käytössä sekä palvelujen hankinnassa sen avulla.

3.3.4. Tavoitteet ja keskeiset ehdotukset (s.99)

Henkilökohtaista budjettia maakunnan tulisi tarjota vanhuspalvelulaissa, vammaispalvelulaissa ja kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa laissa tarkoitettulle henkilölle, jolla on todettu tarve sosiaali- tai terveystalvakuille. Maakunta voisi ottaa henkilökohtaisen budjetin käyttöön myös muiden asiakasryhmien palveluissa.

Henkilökohtaisen budjetin avulla asiakas voisi valita palveluntuottajan ja vaikuttaa palvelujen sisältöön. Maakunta määritteli henkilökohtaisen budjetin suuruuden siten, että sillä on mahdollista kattaa kaikki sillä katettavaksi tarkoitetut palvelut.

Henkilökohtainen budjetti on tapa edistää asiakkaan oikeutta valita palvelujensa tuottaja ja kattaa palvelujen kustannuksia. Asiakkaan oikeus saada palveluja ei perustuisi henkilökohtaiseen budjettiin tai sitä koskevaan sääntelyyn, vaan asiakkaan tilanteessa sovellettavaan substanssilainsäädäntöön ja sosiaalipalvelujen kohdalla päätökseen palvelujen myöntämisestä asiakkaalle. Henkilökohtaisella budjetilla ei voitaisi rajoittaa asiakkaan subjektiivisia oikeuksia. Se ei myöskään vaikuta asiakkaan oikeuteen saada sellaisia hänelle kuuluvia palveluja, joita ei ole tarkoitettu katettavaksi henkilökohtaisella budjetilla, kuten sosiaali- ja terveyskeskuksen ja suunhoidon yksikön tarjoamia suoran valinnan palveluja.

4.3.4 Henkilökohtaisen budjetin taloudelliset vaikutukset (s.148-151)

Esityksessä ehdotetun mukaisen henkilökohtaisen budjetin taloudelliset vaikutukset riippuvat erityisesti siitä, miten ja missä palveluissa maakunta sitä toteuttaisi ja millaisiksi henkilökohtaisen budjetin soveltamiskäytännöt muotoutuisivat. Esityksessä ehdotetun mallin mukaan asiakas lopulta kuitenkin päättää, ottaako henkilökohtaisen budjetin käyttöönsä vai ei. Kustannusriskiä hillitsisi se, että henkilökohtaiseen budjettiin asiakkaan tarpeen perusteella sisällytetyt palvelut perustuisivat maakuntien oman tuotannon kustannuksiin ja budjettiin sisältyvät palvelut olisivat siten kiinteähintaisia. Toisaalta henkilökohtaisella budjetilla palveluja tuottavat yritykset voisivat valita asiakkaansa, mikä voisi johtaa siihen, että eniten palveluja tarvitsevat ja/tai hoidollisesti vaikein asiakassegmentti jäisi lopulta maakunnan asiakkaaksi, jos hänelle ei löydy yksityistä palveluntuottajaa maakunnan asettamilla hinnoilla ja muilla ehdoilla.

Edellä kuvattu tilanne voisi realisoitua, jos henkilökohtaisen budjetin hinnoittelu jostain syystä epäonnistuu (yli- tai alihinnoittelu). Nordic Healthcare Groupin karkean laskennallisen arvion mukaan (NHG 2017, Uuden soten rahoitusvälineet: henkilökohtainen budjetti, palvelu-/asiakasseteli ja kapitaatorahoitus. Julkaisematon raportti 2017, STM:n palveluntuottajien korvaukset -työryhmän selvitystyö) Suomessa on noin 150 000 henkilöä, jotka saavat iäkkäille tai vammaisille henkilöille suunnattuja palveluja. Näistä asiakkaista todennäköisesti vain osa soveltuisi henkilökohtaisen budjetoinnin piiriin, sillä kaikki vammais- ja vanhuspalvelujen asiakkaat eivät tarvitse jatkuvaa ja laajaalaista tukea tai kykene itse tai tuetusti suunnittelemaan ja hankkimaan omia palvelujaan. Lisäksi maakunnan käytännöissä viime kädessä määrittäisi se, mitä palvelutarpeen laaja-alaisuus tarkoittaa.

Tästä määritelmästä riippuen henkilökohtaiseen budjettiin voisi soveltua 50 000—150 000 henkilöä. Esimerkiksi mikäli vaadittaisiin, että asiakas saisi vähintään kolmea erilaista sosiaali- ja/tai terveydenhuoltolain mukaista palvelua, tämä rajaisi henkilökohtaisen budjetin ulkopuolelle yli puolet vanhus- ja vammaispalvelujen asiakkaista. Mikäli laaja-alaisuus tarkoittaisi esimerkiksi vain kahta palvelua, voisi henkilökohtaisella budjetilla tuotettavien palvelujen arvo nousta jopa miljardilla eurolla.

Sosiaali- ja terveysministeriön alustavan arvion mukaan esityksessä ehdotetuilla vähimmäisedellytyksillä henkilökohtaisen budjetin piiriin arvioidaan tulevan asteittain noin 60 000 henkilöä. Henkilökohtaisen budjetin kautta avautuvien palvelujen tuotannon koon arvioidaan puolestaan olevan vähintään noin 1,4 miljardia euroa olettaen kaikkien vähimmäiskriteerien täyttävien ottavan vastaan henkilökohtaisen budjetin.

Lakiehdotuksen mukaisesti henkilökohtaisen budjetin suuruus perustuu siihen, mitä palvelujen tuottaminen maakunnan liikelaitoksen tuottamana maksaisi. Tästä budjetin taloudellisten vaikutusten arvioinnissa voidaan hyödyntää iäkkäiden ja vammaisten (ml. kehitysvammaiset) henkilöiden palvelujen nykykustannuksia. Oulun kaupungin aineiston perusteella (NHG 2017, Uuden soten rahoitusvälineet: henkilö- kohtainen budjetti, palvelu-/asiakasseteli ja kapitaatorahoitus. Julkaisematon raportti 2017, STM:n palveluntuottajien korvaukset -työryhmän selvitystyö) iäkkään henkilön laitoshoidon aiheuttaa noin 50 000 euron kustannuksen vuodessa, tehostettu palveluasuminen noin 40 000 euroa vuodessa, säännöllinen kotihoito noin 15 000 euroa vuodessa ja omaishoito noin 6 000 euroa vuodessa. Kyseisiin laskelmiin on sisällytetty asumismuotoon liittyvien kustannusten lisäksi muitakin sosiaali- ja terveyspalveluja kuten avustaja-, kuljetus-, ateria-, päivätoiminta-, turva- ja kuntoutuspalveluja sekä

Kelan etuuksia, jotka kasvattavat asiakkaan saamien palvelujen kustannuksia noin 4 000—13 000 euroa vuodessa. Tästä Kelan etuuksien osuus on noin 8—26 prosenttia.

Näin ollen kyseisen laskutavan mukaisten iäkkäiden henkilöiden henkilökohtaiset budjetit olisivat asumismuodosta riippuen noin 10 000—60 000 euroa vuodessa. Koska yli puolet sosiaalihuollon vanhusasiakkaista on säännöllisen kotihoidon piirissä, vanhusasiakkaiden henkilökohtainen budjetti olisi laskennallisesti keskimäärin noin 25 000 euroa vuodessa. On kuitenkin huomioitava, että hajonta tulisi olemaan suurta, eikä varsinaista keskimääräistä edustajaa ole.

THL:n kotihoidon laskennan perusteella, kotihoidon asiakaskohtainen kustannus vaihtelee asiakkaan hoitoisuudesta riippuen huomattavasti, kotikäyntien määrä vaihtelee yhdestä jopa yli 90 käyntiin kuukaudessa. Edellä mainitun Oulun kaupungin aineiston perusteella vammaisten henkilöiden laitoshoidon aiheuttaa noin 125 000 euron kustannuksen vuodessa, ympärivuorokautinen palveluasuminen noin 50 000 euron kustannuksen vuodessa, osavuorokautisesti tuettu palveluasuminen ja kotihoito noin 20 000 euron kustannuksen vuodessa ja omaishoito noin 6 000 euron kustannuksen vuodessa. Omaishoidon osalta kustannus voi kasvaa jopa puolella, kun mukaan lasketaan hoidettavan ja hoitajan palveluja (Laakoli, K, & Peiponen, A. 2012. Kunnallistieteellinen aikakauskirja). Noin kolmasosalle vammaispalvelujen asiakkaista ei synny suoraan asumiseen liittyviä kustannuksia, vaan he asuvat itsenäisesti henkilökohtaisen avun tukemana (keskimäärin noin 12 500 euroa vuodessa).

Kuten edellä, vammaispalvelujen asiakkaiden laskelmiin on sisällytetty asumismuotoon liittyvien kustannusten lisäksi muitakin sosiaali- ja terveyspalveluja sekä Kelan etuuksia. Tällöin henkilökohtaiset budjetit voisivat asiakkaan palvelutarpeista riippuen kasvaa ensisijaisen palvelun (esim. ympärivuorokautisen palveluasumisen) kustannusten lisäksi noin 4 000—25 000 euroa vuodessa, josta Kelan etuuksien osuus on noin 3—50 prosenttia. Erityisesti kotihoidon ja omaishoidon asiakkaille syntyy paljon muita palvelutarpeita kotihoidon lisäksi. Näiden laskelmien pohjalta vammaispalvelujen asiakkaiden henkilökohtaiset budjetit olisivat asumismuodosta riippuen tyypillisesti noin 10 000—130 000 euroa vuodessa. Koska kalleimmassa asumismuodossa eli laitoshoidossa asuu alle 1 prosentti asiakkaista ja osuus vähenee jatkuvasti, vammaispalvelujen myöntämä henkilökohtainen budjetti olisi laskennallisesti keskimäärin noin 30 000 euroa vuodessa. Korkeimmat Kelan etuuksien osuudet sekä ikäihmisillä että vammaisilla olivat omaishoidon asiakkailta. Sen sijaan matalimmat osuudet olivat laitoshoidon vanhus- ja vammaisasiakkailta sekä tehostetun palveluasumisen asiakkailta (iäkkäät) ja osavuorokautisesti tuetun palveluasumisen asiakkailta (vammaset). Jokaisen asiakasryhmän kohdalla keskimääräinen laskennallinen henkilökohtainen budjetti jäisi kuitenkin merkittävän suuruiseksi myös ilman Kelan etuuksien sisällyttämistä budjettiin.

Arvio henkilökohtaiseen budjetointiin soveltuvien asiakkaiden määrästä palvelutarpeen laaja-alaisuudesta riippuen (NHG 2017, Uuden soten rahoitusvälineet: henkilökohtainen budjetti, palvelu-/asiakasseteli ja kapitaatorahoitus. Julkaisematon raportti)

(Soveltuvuuskaiteeri: Palvelutarpeen laaja-alaisuus Esim. Asiakkaan tarvitsemien, sosiaali- ja/tai terveydenhuoltolain mukaisten palvelujen määrä Vähintään 1 Vähintään 2 Vähintään 3 Vähintään 4 Vanhuspalvelujen asiakkaat n. 100 000 n. 80 000 n. 50 000 n. 30 000 Vammaispalvelujen asiakkaat n. 50 000 n. 40 000 n. 30 000 n. 15 000 Yhteensä n. 150 000 n. 120 000 n. 80 000 n. 45 000.
=TAULUKKO)

Käytännön soveltamisratkaisuista riippuen henkilökohtainen budjetti voisi kasvattaa tai pienentää sosiaali- ja terveydenhuollon kustannuksia. Yleisesti henkilökohtaisen budjetin vaikuttavuus ja sitä kautta myös kustannusvaikuttavuus perustuu siihen, että asiakas saa elämäntilannettaan tukevia palveluja, joihin hän voi itse vaikuttaa. Haasteellisen henkilökohtaisen budjetin systemaattisesta arvioinnista tekee se, että esityksessä ehdotettua ja sen kaltaista henkilökohtaista budjettia ei aikaisemmin ole ollut käytössä, joten etukäteen ei ole tietoa siitä, miten maakunnat päättäisivät henkilökohtaisen budjetin sääntelyä soveltaa. Etukäteen ei myöskään voida tietää, mikä on asiakkaiden halukkuus ottaa vastaan henkilökohtainen budjetti. Lisäksi on vaikea arvioida, miten muutokset näkyisivät muualla palvelujärjestelmässä.

6 luku Yleisperustelut: Henkilökohtainen budjetti (s.250-256)

27 § Henkilökohtaiseen budjettiin oikeutetut.

Henkilökohtainen budjetti olisi käytännössä maakunnan liikelaitoksen antama maksusitoumus, joka olisi tarkoitettu asiakkaan palvelujen ja tuen eli palvelukokonaisuuksien yksilölliseen järjestämiseen.

Henkilökohtainen budjetti muodostettaisiin henkilön tarpeiden ja toiveiden, lakiin perustuvien palvelujen ja oikeuksien sekä tuen ja palvelujen kustannusten pohjalta sekä asiakkaalle maakunnan liikelaitoksessa tehtävän palvelutarpeen arvioinnin ja asiakassuunnitelman perusteella.

Tämän perusteella henkilö suunnittelee palvelujensa tarkemman sisällön budjetin rajoissa ja valitsee palvelujensa tuottajan. Ihmisten mahdollisuus ja oikeus päättää asioistaan on yksi keskeisimmistä arvoista nyky-yhteiskunnassa.

Valinnanvapauden ja itsemääräämisen korostaminen on lisääntynyt myös sosiaali- ja terveyspalveluissa, joissa perinteisesti palvelujen järjestäjä on viime kädessä määritellyt asiakkaan palvelut. Yksilöllisten ratkaisujen myötä henkilökohtainen budjetti mahdollistaisi asiakkaiden yhdenvertaisuuden toteutumisen. Henkilökohtainen budjetti eroaisi asiakassetelistä siten, että henkilökohtaisessa budjetissa asiakas voisi vaikuttaa enemmän myös palvelun sisällön valintaan tuottajan valinnan lisäksi.

Pykälän 1 momentin mukaan maakunnan liikelaitoksella olisi velvollisuus tarjota henkilökohtaista budjettia vanhuspalvelulain 3 §:n 2 kohdassa, vammaispalvelulain 2 §:ssä tai kehitysvammalain 1 §:ssä tarkoitettulle henkilölle, jolla on todettu tarve sosiaali- tai terveyspalveluille.

Vanhuspalvelulain 3 §:n 2 kohdan mukaan iäkkäällä henkilöllä tarkoitetaan vanhuspalvelulaissa henkilöä, jonka fyysinen, kognitiivinen, psyykinen tai sosiaalinen toimintakyky on heikentynyt korkean iän myötä alkaneiden, lisääntyneiden tai pahentuneiden sairauksien tai vammojen vuoksi taikka korkeaan ikään liittyvän rappeutumisen johdosta.

Vammaispalvelulain 2 §:n mukaan vammaisella henkilöllä tarkoitetaan vammaispalvelulaissa henkilöä, jolla vamman tai sairauden johdosta on pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista.

Kehitysvammalain 1 §:n mukaan kehitysvammalaissa säädetään erityishuollon antamisesta henkilölle, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden tai vamman vuoksi ja joka ei muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan palveluja.

Iäkkäät ja vammaiset henkilöt voivat saada sosiaali- ja terveyspalveluja usean eri lain (esimerkiksi sosiaalihuoltolain, vammaispalvelulain, kehitysvammalain, terveydenhuoltolain) perusteella.

Henkilökohtainen budjetti lisäisi iäkkäiden ja vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeutta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen toteutuksessa. Henkilökohtainen budjetti voitaisiin myöntää myös vammaisen lapsen tai nuoren palvelujen toteuttamiseksi. Vanhuspalvelulain tarkoituksena on tukea ikääntyneen väestön hyvinvointia, terveyttä, toimintakykyä ja itsenäistä suoriutumista ja parantaa heidän mahdollisuutta osallistua elinoloihin vaikuttavien päätösten valmisteluun ja tarvitsemiensa palvelujen kehittämiseen kunnassa.

Vammaispalvelulain tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä. Kehitysvammaisten erityishuollon tarkoituksena on edistää erityishuollossa olevan henkilön suoriutumista päivittäisistä toiminnoista, hänen omintakeista toimeentuloaan ja sopeutumistaan yhteiskuntaan sekä turvata hänen tarvitsemansa hoito ja muu huolenpito.

Pykälän 2 momentin mukaan maakunnalla olisi mahdollisuus tarjota henkilökohtaista budjettia myös muille asiakasryhmille kuin iäkkäille ja vammaisille henkilöille maakunnan liikelaitoksen tuotantovastuulla olevissa palveluissa. Edellytyksenä kuitenkin olisi pykälän 3 momentissa mainittu jatkuva ja laaja-alainen tuen tai avun tarve. Henkilökohtaista budjettia on Suomessa kokeiltu esimerkiksi lapsiperheiden

palveluissa. Maakunnan päätöksestä ottaa henkilökohtainen budjetti käyttöön muidenkin kuin 1 momentissa tarkoitettujen sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden palvelujen tuottamisessa voisi tehdä maakuntalain mukaisen maakuntavalituksen.

Pykälän 3 momentin mukaan henkilökohtaista budjettia tarjottaisiin henkilöille, joilla on jatkuvaa ja laaja-alaista avun tai tuen taikka hoidon ja huolenpidon tarvetta ja jotka pystyisivät joko itse tai tuettuna suunnittelemaan ja valitsemaan omat palvelunsa.

Laaja-alaisella palveluntarpeella tarkoitetaan lähtökohtaisesti tarvetta useampaan kuin yhteen palveluun. Jatkuvalla tarpeella tarkoitettaisiin lähtökohtaisesti yli vuoden kestävää tuen tarvetta, mutta asia olisi aina arvioitava yksilökohtaisesti henkilön tilanteen kokonaisuuden näkökulmasta eli aikamääre on vain suuntaa-antava. Sillä edellytyksellä, että henkilö pystyy joko itse tai tuettuna suunnittelemaan ja hankkimaan omat palvelunsa, on haluttu korostaa erityisesti sitä, että esimerkiksi omaisen tai läheisen tuki on yhtäläillä käytettävissä oleva vaihtoehto, jos se tukee ihmisen itsemääräämisoikeutta.

Henkilökohtaisen budjetin käyttämisen edellytyksenä olisi myös, että se on asiakkaan edun mukaista. Tästä arviosta vastaa palvelutarpeen arvioinnista ja budjetin myöntämisestä vastaava viranomainen. Asiakkaan etua arvioitaessa on otettava huomioon asiakkaan oma mielipide ja tarvittaessa myös asiakkaan laillisen edustajan, lähiomaisen tai muun läheisen näkemykset.

Asiakkaat, joilla on jatkuvaa tuen ja avun tarvetta voisivat hyödyntää henkilökohtaista budjettia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja integroivalla tavalla. Heidän olisi mahdollista pyrkiä parantamaan sekä hyvinvointiaan, terveyttään että elämänlaatuaan. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja koskevassa lainsäädännössä on erilaisia kriteerejä palvelujen myöntämisessä, mutta henkilökohtaisen budjetin myötä huomio siirtyisi asiakkaan omien tarpeiden ja tavoitteiden pohjalta rakentuvaan asiakassuunnitelmaan. Tämä voisi yksinkertaistaa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen yhteensovittamista parantamalla ihmisen mahdollisuuksia saada hänelle parhaiten soveltuvia palveluja.

Henkilökohtainen budjetti mahdollistaisi palvelujen tuottamistavan, jossa palvelujen tarvitsija on keskiössä suunniteltaessa hänen oman elämänsä kannalta tarpeellisia palveluja ja tukea.

28 §. Henkilökohtaisella budjetilla tuotettavat palvelut.

Pykälän 1 momentin mukaan henkilökohtaisella budjetilla maksettaisiin muita sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja kuin suoran valinnan palveluja. Maakunnan liikelaitos ei voisi tuottaa asiakkaalle omana tuotantona niitä palveluja, jotka sisällytetään henkilökohtaisella budjetilla maksettavaksi vaan asiakas voisi valita palveluntuottajan yksityisten palveluntuottajien joukosta. Myös maakunnan yhtiö voisi tuottaa henkilökohtaisella budjetilla maksettavia palveluja.

Jos asiakas haluaisi saada jonkin hänelle annettavan palvelun maakunnan liikelaitoksen tuottamana, tätä palvelua ei sisällytettäisi henkilökohtaiseen budjettiin eikä maksettaisi siitä, vaan asiakas saisi palvelun maakunnan liikelaitoksesta henkilökohtaisesta budjetista erillisenä palveluna.

Henkilökohtaiseen budjettiin sisällytettäviä sosiaali- ja terveystalv palveluja ei olisi säännöksessä rajattu muutoin kuin 2 momentissa säädetyllä tavalla. Tällä on haluttu mahdollistaa asiakkaan tarpeet aikaisempaa paremmin huomioivat sekä uudet ja innovatiiviset palvelusisällöt.

Asiakassuunnitelmaan kirjattaisiin ne palvelut, jotka vastaavat asiakkaan palvelutarpeeseen ja tarpeen mukaisessa laajuudessa kriteerejä palvelun sisällölle. Budjetin toteuttamisessa ja asiakassuunnitelman ja henkilökohtaisen budjetin päätöksen kirjauksissa olisi siis otettava huomioon, että sen ideana on mahdollistaa myös olemassa olevista palveluista ja tavanomaisista ratkaisuista eroavien valintojen tekeminen ja joustavuus sekä kannustaa palvelutarjonnan monipuolistumista.

Kriteereiden tarkoituksena ei olisi rajata asiakkaan mahdollisuutta vaikuttaa palvelun sisältöön, vaan turvata asiakkaan saaman palvelun laatu ja vaikuttavuus eli, että palvelu vastaisi asiakkaan palvelutarpeeseen ja tukisi sitä tavoitetta, jota palvelulla halutaan saavuttaa. Palvelun sisältöön saattaisivat vaikuttaa osaltaan laissa palveluntuottajalle asetetut edellytykset.

Vanhuspalvelulaissa ei varsinaisesti säädetä erikseen ikääntyneille henkilöille annettavista palveluista, vaan näistä palveluista säädetään muussa sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännössä, lähinnä sosiaalihuoltolaissa ja terveydenhuoltolaissa, joiden mukaiset ikääntyneille annettavat palvelut tulisivat henkilökohtaisen budjetin soveltamisen piiriin siten kuin lain 6 luvussa säädettäisiin. Myös vammaispalvelulain ja kehitysvammalain perusteella palveluja saavat henkilöt saavat palveluja myös esimerkiksi sosiaalihuoltolain mukaan ja nämäkin palvelut tulisivat siis henkilökohtaisen budjetin soveltamisen piiriin kuten iäkkäiden henkilöiden kohdalla.

Henkilökohtaista budjettia olisi mahdollista käyttää esimerkiksi iäkkäiden ja vammaisten henkilöiden asumispalvelujen sekä päiväaikaisen toiminnan toteuttamiseen. Jos palvelu pitää sisällään jonkin rahamääräisen tuen maksamisen suoraan yksityishenkilölle (kuten omaishoidontuki, perhehoito tai henkilökohtaisen avun työnantajamalli), ei lähtökohtaisesti ole tarpeen sisällyttää kyseistä osaa palvelusta henkilökohtaiseen budjettiin. Yleensä rahamääräisen tuen maksamiseen liittyy erillisen sopimuksen teko tuen saajan kanssa ja tähän liittyen erityislainsäädännöstä tulevia velvoitteita. Näissä tapauksissa palveluntuottaja eli esimerkiksi omaishoitaja valitaan etukäteen ja hänen kanssaan tehdään erillinen sopimus. Edellä tarkoitetuissa palveluissa palvelusisällöstä voidaan kuitenkin sisällyttää henkilökohtaiseen budjettiin esimerkiksi omaishoidontukeen liittyvä hoitajan vapaanaikaisen hoidon ja huolenpidon järjestäminen.

Henkilökohtaiseen budjettiin sisällytettävistä palveluista voidaan siis osa jättää budjetin ulkopuolelle ja osa ottaa mukaan budjettiin. Palvelujen tuottaminen henkilökohtaisen budjetin perusteella yksityisten palveluntuottajien toimesta olisi tarkoituksenmukaista, sillä monia henkilökohtaiseen budjettiin sisällytettäviä palveluja tuotetaan nykyisinkin melko vakiintuneesti yksityisen sektorin tuottamana. Yksityinen palvelutuotanto on osassa palveluja jo nykyään muodostunut merkittäväksi osaksi kyseistä palvelutuotantoa. Palveluissa, joiden tuottamisessa esimerkiksi palveluseteliä ei juuri ole käytetty ja joissa yksityinen palvelutuotanto on ollut muutenkin vähäistä, henkilökohtaisen budjetin käyttöönotto monipuolistaisi palvelutuotantoa ja lisäisi asiakkaan valinnanvapautta.

Koska asiakkaalla olisi mahdollisuus kieltäytyä henkilökohtaisesta budjetista, samat palvelut olisi aina mahdollista saada myös maakunnan liikelaitoksen itse tuottamana tai maakuntalain 8 §:ssä tarkoitetulla muulla tavalla tuotettuna.

Asiakaslähtöisyyden näkökulmasta henkilökohtaisen budjetin käyttöönotto lisää asiakkaan mahdollisuuksia saada palvelunsa yksilölliset tarpeet huomioon otetuiksi, mikä on sekä ehdotetun lain että sosiaali- ja terveydenhuollon substanssilakien lähtökohtana. Asiakkaan valinnanmahdollisuudet lisääntyvät palvelutarjonnan kasvaessa henkilökohtaisen budjetin käyttöönoton myötä. Henkilökohtaisen budjetin käyttöönotto voi mahdollistaa palvelujen saannin myös aiempaa joustavammin asiakkaan valitsemalta alueelta, kun palveluyksikön valinta on mahdollista eri puolilta maata asiakkaan valinnan mukaisesti.

Yksityisten palveluntuottajien tuottamien palvelujen voidaan katsoa olevan toimiva palvelujen tuotantotapa myös muuttuvissa ja nopeaa reagointia edellyttävissä tilanteissa. Henkilökohtaisen budjetin perusteella henkilön on mahdollista hakeutua sellaisen palveluntuottajan palveluihin, jolta palvelun saa viivytystä ja joka pystyy vastaamaan asiakkaan yksilökohtaisiin tarpeisiin. Lisäksi palveluntuottajien määrän kasvu voi kannustaa tuottajia palvelun sisällön ja laadun kehittämiseen ja uudenlaisten innovaatioiden keksimiseen. Palveluiden saatavuus paranee erityisesti henkilöillä, joilla ei muutoin ole mahdollisuutta varallisuussyistä käyttää yksityisiä palveluita. Tämä lisää väestöryhmien välistä yhdenvertaisuutta.

Sosiaalipalveluja tarvitsevilla asiakkailla on hyvin erilaisia palvelutarpeita liittyen palvelujen sisältöön ja niiden laajuuteen. Tämän vuoksi on tärkeää, että saatavilla on riittävästi erilaisiin, hyvinkin yksilöllisiin ja palvelujen sisällön räätälöimistä edellyttäviin tarpeisiin vastaavia palveluja. Näitä tilanteita on esimerkiksi eri tavoin vammaisten henkilöiden vaativissa ja monialaisissa palveluissa. Henkilökohtaisella budjetilla tuotettavien palvelujen riittävä määrä ja niiden tuottaminen yksityisten palveluntuottajien toimesta edistää osaltaan lain tarkoituksen toteutumista eli asiakkaan valinnanvapauden lisääntymistä sekä parantaa palvelujen saatavuutta sekä yksilöidysti tiettyjen asiakasryhmien tarpeisiin räätälöitynä myös palvelujen laatua.

Pykälän 2 momentin mukaan maakunta ei saisi ottaa käyttöön henkilökohtaista budjettia niiden palvelujen osalta, jotka sisältävät julkista valtaa, ellei tehtävän antamisesta muulle kuin viranomaiselle ole erikseen säädetty. Maakunta ei saisi myöskään päättää, että henkilökohtaista budjettia voisi käyttää suuremmiksi kokonaisuuksiksi koottavissa palveluissa, joita tarkoitetaan järjestämislain 11 §:ssä.

Edelleen maakunta ei saisi päättää, että henkilökohtaista budjettia käytettäisiin laajan ympärivuorokautisen päivystyksen palveluissa.

29 §. Asiakkaan oikeus henkilökohtaiseen budjettiin.

Pykälän 1 momentin mukaan asiakkaalle olisi myönnettävä henkilökohtainen budjetti, jos hän täyttää laissa säädetyn soveltamisalan kriteerit ja hänellä palvelutarpeen arvioinnin ja asiakassuunnitelman mukaan on jatkuvaa avun tai tuen taikka hoidon ja huolenpidon tarvetta ja asiakas voisi joko itse tai tuettuna suunnitella ja hallinnoida omaa palvelukokonaisuuttaan.

Pykälän 2 momentin mukaan asiakkaalla olisi kuitenkin oikeus kieltäytyä hänelle tarjotusta henkilökohtaisesta budjetista. Tällöin maakunnan liikelaitoksen tulisi vastata asiakkaan tarvitsemien sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottamisesta muulla tavoin, esimerkiksi tuottamalla palvelut itse tai hankkimalla ne ostopalveluina tai asiakassetelillä. Maakunnan liikelaitos vastaisi muulla tavoin myös niiden asiakkaalle annettavien palvelujen tuottamisesta, joita ei sisällytetä henkilökohtaiseen budjettiin.

Henkilökohtaiseen budjettiin ei välttämättä olisi tarkoituksenmukaista tai edes mahdollista aina sisällyttää kaikkia henkilön tarvitsemia palveluja. Tällöin palvelut tuotettaisiin maakunnan liikelaitoksen tuottamana asiakassuunnitelman perusteella ja vain osa asiakassuunnitelmaan kirjatusta palveluista siis kuuluisivat henkilökohtaiseen budjettiin.

30 §. Menettely henkilökohtaista budjettia käytettäessä.

Pykälän 1 momentin mukaan maakunnan liikelaitoksen olisi huolehdittava asiakkaan neuvonnasta ja ohjauksesta palvelujen suunnittelussa ja annettava asiakkaalle selvitys palvelujen saatavuudesta, laadusta ja kustannuksista, jotta asiakas voisi arvioida missä palveluissa henkilökohtainen budjetti voisi olla ratkaisu palvelujen ja tuentarpeiden muodostamiseksi palvelukokonaisuuksiksi. Sosiaalihuollon asiakaslaissa ja potilaslaissa on säännökset siitä, miten selvitys asiakkaalle tulisi antaa. Asiakkaalla olisi oikeus saada selvitys toimenpidevaihtoehdoista.

Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön velvollisuutena olisi selvittää asiakkaalle hänen asiassaan kysymykseen tulevat erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset sekä muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan. Asiakkaan osallistumismahdollisuuksien lisäämisen keskeisenä edellytyksenä ja keinona on turvata oikeus tietoon. Säännös olisi siten yhteydessä asiakkaan itsemääräämisoikeuteen. Jotta asiakas voisi osallistua ja vaikuttaa asiansa käsittelemiseen ja ratkaisemiseen, hänellä olisi sitä ennen oltava riittävästi tietoja eri vaihtoehdoista ja niiden vaikutuksista. Tiedon saaminen on myös olennainen osa asiakkaan ja hänen asioitaan käsittelevän ja ratkaisevan sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön välisen luottamuksen kehittämisessä.

Henkilöstön tulisi antaa selvitys asiakkaalle avoimesti ja oma-aloitteisesti eikä vain hänen pyynnöstään. Tiedonantotavan tulisi olla sellainen, että asiakas kykenee riittävästi ymmärtämään sen sisällön ja merkityksen. Selvitystä annettaessa olisi otettava huomioon asiakkaan ikä, koulutus, äidinkieli, kulttuuritausta ja muut henkilökohtaiset ominaisuudet. Selvitystä asiakkaalle annettaessa on huolehdittava salassapitovelvollisuuden säilymisestä ja asiakkaan yksityisyyden suojasta siten, etteivät asiakasta koskevat tiedot paljastu sivullisille. Jos sosiaali- tai terveydenhuollon henkilöstö ei hallitse asiakkaan käyttämää kieltä tai asiakas ei aisti- tai puhevian tai muun syyn vuoksi voi tulla ymmärretyksi tulee mahdollisuuksien mukaan huolehtia tulkittamisesta ja tulkin hankkimisesta. Esimerkkinä nykyisestä lainsäädännöstä voidaan mainita vammaisten tulkkauspalvelulain (133/2010) mukaiset tulkkipalvelut, joihin kuuluu myös viittomakielellä tapahtuva tulkkaus. Kuitenkin on viranomaisen huolehdittava tulkittamisesta ja käänntämisestä, jos asianosainen asiassa, joka voi tulla vireille viranomaisen aloitteesta, ei osaa viranomaisessa kielilain mukaan käytettävää kieltä taikka aisti- tai puhevian vuoksi ei voi tulla ymmärretyksi (hallintolaki 26 §).

Pykälän 2 momentin mukaan maakunnan liikelaitos vastaisi asiakkaan palvelujen tarpeen arvioinnista henkilökohtaista budjettia myönnettäessä. Budjetin laatiminen edellyttäisi laaja-alaista asiakkaan palvelutarpeen arviointia, asiakassuunnitelmaa sekä ohjausta.

Asiakkaalle annettava tuki palvelujen suunnittelussa ja valinnanvapauden käyttämisessä olisi keskeinen osa henkilökohtaista budjetointia.

Asiakkaalle tehtäisiin päätös budjetin määrästä ja siihen sisältyvistä palveluista. Palvelutarpeen arvioinnista, asiakkaan ohjauksesta, asiakassuunnitelmasta ja päätöksenteosta vastaisi maakunnan liikelaitos. Palvelutarpeen arvioinnista säädetään muun muassa sosiaalihuoltolaissa ja terveydenhuoltolaissa. Sosiaalihuoltolain 36 ja 37 §:ssä säädetään palvelutarpeen arvioinnista ja arvioinnin sisällöstä. Palvelutarpeen arviointi sisältäisi yhteenvedon asiakkaan tilanteesta ja sosiaalipalvelujen sekä erityisen tuen tarpeesta. Arviointi sisältäisi sekä asiakkaan että ammattihenkilön näkemykset tilanteesta.

Terveydenhuoltolaissa käytetään käsitettä hoidon tarpeen arviointi, mutta asiallisesti sen avulla tehdään suunnitelma tarvittavasta hoidosta eli terveydenhuollon palvelusta. Asiakassuunnitelmasta säädettäisiin 5 §:ssä ja 34 §:ssä. Lisäksi asiakas-, hoito- ja palvelusuunnitelmista on säännöksiä esimerkiksi sosiaalihuoltolaissa, sosiaalihuollon asiakaslaisissa, potilaslaissa ja vammaispalvelulaissa. Maakunnan liikelaitos vastaisi asiakassuunnitelman laadinnasta.

Mikäli asiakkaan palvelut järjestetään henkilökohtaisella budjetilla, on asiakkaan näkemys palveluista otettava suunnitelman lähtökohdaksi, ellei olisi erityistä syytä toimia toisin. Tällöinkin suunnitelmaan tulisi kirjata myös asiakkaan näkemys palvelutarpeestaan ja syy, miksi on päädytty siitä poikkeavaan ratkaisuun.

Maakunnan liikelaitos tekisi päätöksen henkilökohtaisesta budjetista. Päätöksessä määriteltäisiin asiakassuunnitelmaan perustuen, mitkä palvelut kuuluvat henkilökohtaisella budjetilla järjestettäväksi ja minkä suuruinen osuus budjetista kohdistuisi mihinkin yksittäiseen palveluun sekä arvon määräytymisen peruste. Maakunnan liikelaitos vastaisi päätöksessä määriteltävään rahamäärään asti palvelun kustannuksista. Asiakasta koskevassa päätöksessä tulisi olla kirjattuna myös, mikäli asiakas on hakenut palvelujen järjestämistä henkilökohtaisella budjetilla, mutta asiakas ei ole maakunnan liikelaitoksen arvion mukaan täyttänyt budjetin käyttämisen kriteerejä.

Henkilökohtaisen budjetin myöntämiseen liittyy maakunnan liikelaitoksen harkintaa siitä, täytyvätkö asiakkaan kohdalla edellytykset henkilökohtaisen budjetin saamiselle, mitä palveluja henkilökohtaisella budjetilla maksetaan ja mikä henkilökohtaisen budjetin arvo on. Henkilökohtaista budjettia koskevasta maakunnan liikelaitoksen päätöksestä voisi tehdä oikaisuvaatimuksen maakuntalain 130 §:n 2 momentissa tarkoitetulle viranomaiselle, jonka päätöksestä voisi tehdä hallintovalituksen hallinto-oikeudelle.

Pykälän 3 momentin mukaan henkilökohtaisen budjetin suuruutta määriteltäessä olisi varmistettava, että asiakas saa henkilökohtaisella budjetilla kaikki ne asiakassuunnitelmassa henkilökohtaisella budjetilla katettavaksi tarkoitetut palvelut, jotka hänelle palvelutarpeen arvion ja lain mukaan kuuluvat.

Budjetin käyttöönoton yhteydessä olisi päätettävä, miten budjetin suuruus määritellään eli miten henkilön avun ja tuen tarpeet muunnettaisiin henkilökohtaista budjettia varten euroiksi. Apuna voitaisiin käyttää esimerkiksi muulla tavoin järjestettyjen palvelujen kustannuksia. Henkilökohtaisen budjetin suuruutta arvioitaessa tulisi ottaa huomioon sellaiset kustannukset, jotka henkilön tuen ja palvelujen tarpeenmukaiseen järjestämiseen joka tapauksessa kului eli voimavarat kohdennettaisiin uudelleen henkilökohtaiseen budjettiin. Henkilökohtaisen budjetin rahoitus ei olisi uutta rahaa, vaan budjetin muodossa järjestetyt ja rahoitetut palvelut olisivat vastaavia, joita asiakkaat saisivat perinteisilläkin järjestämistavoilla.

Budjetin hallinnoinnissa lähtökohdaksi otettaisiin, ettei budjettia luovutettaisi rahana asiakkaan omaan hallintaan, vaan maakunnan liikelaitos vastaisi maksuista palveluntuottajille asiakkaan toteutuneen palvelun perusteella 71 §:n mukaisesti.

Kun palveluntuottaja vastaanottaisi henkilökohtaisen budjetin saaneen asiakkaan, palvelun tuottajan olisi ilmoitettava asiakkaan vastaanottamisesta maakunnan liikelaitokselle ennen palvelun antamista. Vastaanottaessaan asiakkaan palveluntuottaja sitoutuu tuottamaan palvelun henkilökohtaista budjettia koskevan päätöksen ja palvelun tuottamista koskevien ehtojen mukaisesti. Asiakkaan vastaanottamisen myötä palveluntuottajan ja maakunnan liikelaitoksen välille syntyisi sopimussuhde.

Asiakas voisi puolestaan sopia palveluntuottajan kanssa sellaisista palvelun tuottamiseen liittyvistä asioista, joilla ei poiketa henkilökohtaista budjettia koskevasta päätöksestä tai palvelun tuottamista koskevista ehdoista. Tällaisia asiakkaan sopimia asioita olisivat esimerkiksi palveluntuottajan kanssa sovitut ajat, jolloin palvelua annetaan sekä se, miten ja missä avustaminen yksittäisen asiakkaan kohdalla toteutetaan.

Palveluja annettaessa sovelletaan niitä koskevia säännöksiä kuten esimerkiksi sosiaalipalveluissa sosiaalihuollon asiakaslain ja terveystalouden potilaslain säännöksiä. Henkilökohtaisessa budjetissa asiakkaan omavastuuosuus palvelujen kustannuksista olisi sama kuin muulla tavalla järjestetyissä palveluissa eli asiakasmaksun suuruinen. Asiakas voisi sopia palveluntuottajan kanssa, että hän hankkii lisäpalveluja omalla, henkilökohtaisen budjetin ulkopuolisella rahalla.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin, että sen jälkeen, kun maakunnan liikelaitos on tehnyt henkilökohtaisesta budjetista päätöksen, asiakas voisi valita palveluntuottajan ja vaikuttaa palvelujensa toteutukseen. Yksilökeskeisen suunnittelun avulla asiakas pystyisi tuomaan paremmin julki ne avuntarpeet, joita hänellä todellisesti on. Henkilökohtaisen budjetin perusteella asiakas voisi itse vaikuttaa palvelujen sisällön ja palvelujen tuottajan tai palvelut toteuttavien henkilöiden valintaan. Jos henkilökohtaista budjettia käytetään esimerkiksi asumispalvelun järjestämiseen ja asiakkaan valitsema palveluntuottaja tarjoaa asumispalvelun toteuttamisaikaksi valtion tuella rahoitettua asuntoa, edellytetään lisäksi, että asiakas täyttää asukkaiden valinnalle tällaiseen asuntoon säädetyt edellytykset.

Jos henkilökohtaiseen budjettiin sisällytetyissä palveluissa ei olisi valittavana asiakkaalle sopivia palveluntuottajia, maakunnan liikelaitoksella olisi vastuu siitä, että asiakas saa palvelut muulla hänelle sopivalla tavalla. Kyseeseen voisi tällöin tulla maakunnan liikelaitoksen itse tuottamat palvelut tai esimerkiksi ostopalvelusopimuksella muualta hankitut palvelut. Vaihtoehtona voisi tällöin olla myös asiakassetelin käyttäminen siltä osin kuin asiakassetelipalveluja olisi saatavilla. Maakunnalla ei olisi velvollisuutta esimerkiksi toimintaansa yhtiöittämällä taata sitä, että henkilökohtaiseen budjettiin sisältyvien palvelujen tuottajia on valittavana maakunnan alueella.

Asiakas voi valita tuottajan myös toisen maakunnan alueelta, mutta jos asiakas ei löydä hänelle sopivaa tuottajaa sopivan etäisyyden päästä, hän voi luopua henkilökohtaisen budjetin käytöstä kyseisen palvelun osalta, jolloin maakunnan liikelaitos vastaa palvelun tuottamisesta asiakkaalle muulla tavalla.

31 §. Henkilökohtaisen budjetin hallinnointi.

Pykälän 1 momentin mukaan henkilökohtainen budjetti laadittaisiin joko määräajaksi tai toistaiseksi voimassa olevaksi. Henkilökohtaisen budjetin toteutumista olisi arvioitava vähintään vuosittain ja jos siihen tarvittaisiin muutoksia, ne voitaisiin tehdä arvioinnin yhteydessä. Muutoksia tai tarkistuksia voisi tulla esimerkiksi, kun asiakkaan olosuhteet tai avuntarve muuttuvat. Palvelutarpeen arvioinnissa ja asiakassuunnitelmassa voitaisiin ottaa huomioon asiakkaan muuttuneet avun- ja palvelutarpeet.

Henkilökohtaista budjettia olisi tarkistettava myös kustannustason olennaisesti muuttuessa taikka jos henkilökohtaisen budjetin määrä olisi määriteltävä esimerkiksi liian alhaiseksi asiakassuunnitelmassa olevien palvelujen toteuttamiseksi. Henkilökohtaisen budjetin määrää koskeviin muutostarpeisiin tulisi reagoida viipymättä, ettei päätöksenteon viiveellä aiheutettaisi asiakkaan toimintakyvyn heikkenemistä ja siten edelleen palvelutarpeen lisääntymistä.

Henkilökohtaisen budjetin tarkistamista koskevasta päätöksestä voisi tehdä oikaisuvaatimuksen maakuntalain 130 §:n 2 momentissa tarkoitetulle viranomaiselle, jonka päätöksestä voisi tehdä hallintovalituksen hallinto-oikeudelle hallintolainkäyttölain mukaisesti.

Pykälän 2 momentin mukaan aloitteen henkilökohtaisen budjetin muutoksesta voisi tehdä asiakas, asiakkaan omainen tai läheinen tai hänen laillinen edustajansa, palveluntuottaja tai maakunnan liikelaitos.

Laki asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa (s.364)

2 § Määritelmä

11) henkilökohtaisella budjetilla asiakkaalle hänen palvelutarpeensa sekä palvelujen kustannusten perusteella myönnettyä sitoumusta korvata palveluja asiakkaan valitsemien palveluntuottajien tuottamina maakunnan liikelaitoksen ennalta määräämään arvoon asti.

6 luku Henkilökohtainen budjetti (s.375-)

27 § Henkilökohtaiseen budjettiin oikeutetut

Maakunnan liikelaitoksen on tarjottava henkilökohtaista budjettia vanhuspalvelulain 3 §:n 2 kohdassa, vammaispalvelulain 2 §:ssä tai kehitysvammalain 1 §:ssä tarkoitetulle henkilölle, jolla on todettu sosiaali- tai terveydenhuollon palvelujen tarve.

Maakunta voi päättää käyttää henkilökohtaista budjettia myös muiden kuin 1 momentissa tarkoitettujen sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden palvelujen tuottamisessa.

Henkilökohtaista budjettia voidaan käyttää niiden 1 ja 2 momentissa tarkoitettujen asiakkaiden sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tuottamisessa, joilla on jatkuvaa ja laaja-alaista avun tai tuen taikka hoidon ja huolenpidon tarvetta ja jotka pystyvät joko itse tai tuettuina suunnittelemaan ja valitsemaan omat palvelunsa. Henkilökohtaisen budjetin käyttämisen tulee olla asiakkaan edun mukaista.

28 § Henkilökohtaisella budjetilla tuotettavat palvelut

Henkilökohtaisella budjetilla maksetaan muita kuin suoran valinnan palveluihin kuuluvia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja. Henkilökohtaisella budjetilla ei voi kuitenkaan saada palvelua maakunnan liikelaitoksen tuottamana.

Maakunta ei saa sisällyttää henkilökohtaisella budjetilla maksettaviin palveluihin palveluja, joihin sisältyy julkisen vallan käyttöä, jollei tehtävän antamisesta muulle kuin viranomaiselle säädetä muussa laissa erikseen. Maakunta ei saa myöskään ottaa henkilökohtaista budjettia käyttöön järjestämislain 11 §:ssä tarkoitetuissa suuremmiksi kokonaisuuksiksi koottavissa palveluissa eikä laajan ympärivuorokautisen päivystyksen palveluissa.

29 § Asiakkaan oikeus henkilökohtaiseen budjettiin

Jos 27 §:ssä säädetyt edellytykset asiakkaan palvelutarpeen arvioinnin perusteella täyttyvät, hänellä on oikeus henkilökohtaiseen budjettiin.

Asiakkaalla on oikeus kieltäytyä hänelle tarjotusta henkilökohtaisesta budjetista, jolloin maakunnan liikelaitos vastaa asiakkaan palvelujen tuottamisesta muulla tavoin. Maakunnan liikelaitos vastaa muulla tavoin myös niiden palvelujen tuottamisesta, joita ei sisällytetä asiakkaan henkilökohtaiseen budjettiin.

30 § Menettely henkilökohtaista budjettia käytettäessä

Maakunnan liikelaitoksen on huolehdittava asiakkaan neuvonnasta ja ohjauksesta palvelujen suunnittelussa ja annettava asiakkaalle selvitys palvelujen saatavuudesta, laadusta ja kustannuksista. Neuvonta, ohjaus ja selvitys on annettava sosiaalihuollon asiakaslain 5 §:ssä tai potilaslain 5 §:ssä tarkoitetulla tavalla.

Henkilökohtaisen budjetin myöntäminen edellyttää asiakkaan palvelutarpeen arviointia, asiakassuunnitelman laatimista ja henkilökohtaista budjettia koskevan päätöksen tekemistä. Asiakkaan sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tarpeen arvioinnissa sekä asiakassuunnitelman ja hallintopäätöksen tekemisessä on noudatettava, mitä niistä muualla lainsäädännössä säädetään.

Henkilökohtaisen budjetin suuruudesta päätettäessä on otettava huomioon eri palvelujen käyttötarve ja se, mitä palvelujen tuottaminen maakunnan liikelaitoksen tuottamana maksaisi.

Asiakkaalla on oikeus valita henkilökohtaisella budjetilla annettavien palvelujen sisältö ja palvelujen tuottajat tai palvelut toteuttavat henkilöt henkilökohtaista budjettia koskevan päätöksen ja asiakassuunnitelman mukaisesti. Jollei valittavana ole kyseistä palvelua tuottavaa asiakkaalle sopivaa palveluntuottajaa, maakunnan liikelaitos vastaa palvelun tuottamisesta asiakkaalle muulla tavoin.

31 § Henkilökohtaisen budjetin hallinnointi

Henkilökohtainen budjetti on laadittava joko määräajaksi tai toistaiseksi voimassa olevaksi. Henkilökohtaisen budjetin toteutumista on arvioitava vähintään vuosittain sekä tarvittaessa muutettava sitä. Henkilökohtaista budjettia on tarkistettava lisäksi, mikäli asiakkaan elämäntilanne, olosuhteet tai avuntarve olennaisesti muuttuvat. Henkilökohtaista budjettia on tarkistettava myös kustannustason olennaisesti muuttuessa tai, jos sen suuruus ei vastaa asiakkaan palvelutarvetta.

Henkilökohtaisen budjetin muuttamista voi ehdottaa asiakas, asiakkaan lähiomainen tai muu läheinen henkilö, asiakkaan laillinen edustaja, palveluntuottaja tai maakunnan liikelaitos.